

«Mums ir jāsavācas»

Satversmes tiesas jaunievēlētā priekšsēdētāja **Ineta Ziemele** par stagnāciju Latvijas tiesību zinātnē un Bābeles torni starptautiskajās attiecībās

KAD AR SATVERSMES TIESAS priekšsēdētājas palīdzi telefoniski bijām norunājuši, ka intervija notiks sestdien pusdienlaikā, bet vietas izvēle paliks priekšsēdētājas ziņā, nākamajā dienā palīdz informēja, ka Ineta Ziemele pasūtījusi galdiņu restorānā *Prego*, kas atrodas netālu no tiesas Rīgas klusajā centrā.

Restorāns dienas vidū sarunai ērti tukšs. Viņai garšojot sēnes, un ēdienkartēs tās parasti meklējot vispirms, tiesnese atzīstas, pētidama piedāvājumu. Arī šoreiz atrod meklēto. Es izvēlos mazus astoņkājus, jo neesam atnākuši izēsties, un saruna var sākties.

ST vadības vēlēšanas 8. maijā lika domāt pat par šķelšanos tiesas septiņu tiesnešu vidū – Ziemeļi ievēlēja ar četrām balsīm par un trim pret, bet tiesnesi Sanitu Osipovu par viņas vietnieci – tikai ar otro piegājieni pēc nedēļas. Taču jaunā priekšsēdētāja pēc ievēlēšanas teica, ka tiesā strādājot «ļoti vienota» tiesnešu komanda.

Lai tomēr nav jāsāk ar intrigām, vaicāju juridisko zinātni doktorei un Rīgas Juridiskās augstskolas profesorei, vai Latvijas tiesību zinātnes un studiju kvalitāte mainījies uz labu, kamēr viņa bija Eiropas Cilvēktiesības tiesas tiesnese no 2006. līdz 2014. gadam.

«Ir man zināms priekšstats par to,» bilst zinātniece, kas ieguvusi doktora grādu Kembridžas Universitātē. «Attīstība neapšaubāmi bijusi, un būtu jocīgi, ja tā nebūtu.» To veicinājuši informatīvā telpa, saziņa ar kolēģiem Eiropā, literatūras pieejamība. Taču viņa nesot pārliecināta, «vai organizatoriskais ietvars juridiskajai izglītībai ir adekvāts un vai patiesībā nav sevi jau galīgi izsmēlis».

«Vis paliks salīdzinoši pliekans, ja nebūs dzīva akadēmiska zinātniska diskusija,» viņa teic un secina, ka «tā ir ārkārtīgi plāna kārtiņa, kurā notiek zinātne». Viņa vēl neesot līdz galam sapratusi, vai tas tāpēc, ka nav motivācijas, jo finanšu plūsmas nestimulē mācībspēkus, kuri «zina gan zinātnisko metodi, gan var saprātīgi un arī saprotami uzrakstīt analīzi», vai ir arī citi iemesli. Paaudžu maiņa it kā jau esot notikusi, tomēr kaut kas neesot kārtībā ar uzsvāriem. Protī, vai tos liek uz to, ka «ej auditorijā pie simt studentiem un labo studentu darbus», vai arī uz to, ka «izpēti Latvijai būtisku tēmu un publicējies, turklāt ne tikai *Jurista Vārdā*».

Ziemelei profesores pieredze Lundas Universitātē ļauj salīdzināt. Zviedrijā viņai prasītas zinātniskas publikācijas, kuras vērtēja starptautiska komisija. Bija arī darbs ar studentiem, tomēr «būtībā uz profesora amatu tevī vēlē, balstoties uz publikāciju jēgu». Savukārt LU uzsvārs «vairāk ir uz kvantitāti» – precīzi jāaizpilda

«dažādas formas», kurās jānorāda, piemēram, apmeklētās konferences, jānolasa publiska lekcija studentiem, bet zinātnisko darbu komisija faktiski nevērtē.

Tomēr «uz kopējā Centrāleiropas un Austrumeiropas fona mūsu juristu gan izglītībā, gan zinātnē darītais neizskatās slikti», Ziemele secina. Latvijā tiesību zinātnē esot pat ļoti spēcīgas personības. Taču pašlaik būtu svarīgi paskatīties uz sevi no malas un izlemēt, kā virzīties tālāk. «Man ir sajūta, ka esam mazliet iesprūduši, ir stagnācija, kas projicējas uz vairākām dzīves jomām.»

Arī uz likumdošanas jomu, ko viņa ST varot secināt, redzot, «kāda kvalitātē atnāk apstrīdētā norma un kā vispār ir tapusi». Ziemelei ir plāns, kā to uzlabot, – veidot jaunu neatkarīgu konstitucionālu institūciju, ņemot par paraugu Francijas Valsts padomi.

Aizrādu, ka Francijā to nodibināja Napoleons 18. gadsimta beigās, bet viņa pati 2001. gadā, vērtējama Jura Bojāra tolaik sacerēto Latvijas konstitūcijas projektu, kurā arī bija paredzēta Valsts padome, bija izteikusies, ka tā radot asociācijas ar līdzīgām padomēm Krievijā.

Ziemele paskaidro, ka Bojāra projektā tā bija iecerēta kā Valsts prezidenta institūcija, bet viņas piedāvātā ir Saeimas leģitimēta neatkarīga «viedo padome» likumprojektu izvērtēšanai, «statusa un autoritātes ziņā – tāda paša līmeņa kā ST, tikai viedoklis nebūtu juridiski saistošs». Tieši šis likumprojekta vērtēšanas aspekts viņu interesējis arī Francijas modelī. Ja nosaukums raisa «nepareizas asociācijas», varot būt arī cits.

Lūgta novērtēt deputāta Ringolda Baloža (*No sirds Latvijai*) tagad piedāvātos Satversmes grozījumus, juriste atzīst, ka priekšlikums par tautas vēlētu prezidentu juridiski «nav ne labs, ne slikts», jo neko nemainītu demokrātiskā valsts iekārtā. Būtu pieņemams arī priekšlikums piešķirt Valsts prezidentam tiesības nominēt augstākā līmeņa profesionālās amatpersonas – ģenerālprokuroru, Latvijas Bankas prezidentu, KNAB priekšnieku. Kaut gan «ir ļoti lieli riski», viņa saprotot darba grupas mērķi – «viņi ir mēģinājuši risināt jautājumu par to, kā vispār sekmēt uzticēšanos valstij».

Vai šādu uzticēšanos sekmē populistiskais priekšlikums vēlētu prezidentu 100 Saeimas deputātiem un 100 pagastvečiem, kad jau visas tautas vēlēta prezidenta ideja politiski būtu grūti īstenojama? Ziemele atbild, ka Latvijā esot «taisnas runas problēma» – politiķi nevis piedāvā ideju un mēģina to izskaidrot, bet gan «ja nesanāks tā, tad varam arī tā». «Es pati uzskatu, ka uzticēšanos valstij veido saprotamas darbības, saprotama runa un jēgpilns

mērķis.» Un atklāti pasaka, kāpēc ļoti piesardzīgi izsakās par aktuālo likumdošanu: «Tā kā es savā amatā skatos likumdevēju sastrādāto, tad vienkārši nedrīkstu teikt.» Un piebilst: «Gaidu to brīdi, kad man beidzot atļaus izrunāties. Bet es pieņemu, ka savā darbā varu vairāk izdarīt, paklusējot par likumdevēju kvalitāti.»

Viņa atzinīgi vērtē ST divus pirmos vadītājus, «kuri acīmredzot ir dzīvesgudri cilvēki, jo tā mierīgi, bez ažiotažas» ienesa ECT spriedumu atziņas Latvijas tiesību vidē. Un tagad «uz vienlīdzīgiem pamatiem varam piedalīties Eiropas debatēs, neesam tas nabaga brālis no Austrumeiropas».

Līdz ar Donaldā Trampa kļūšanu par ASV prezidentu beidzas vēstures posms, kurā viena lielvara iestājās par starptautisko tiesību principiem un tiesiskuma stiprināšanu valstu attiecībās, un tagad ir «Bābeles tornis, kas pilnīgi noteikti nesekmē starptautisko tiesību piemērošanu», Ziemeļe uzskata. Tāpēc «jāstiprina tiesiskums un atbildība valstīs un to attiecībās», kam būtu jāklūst arī par Latvijas ārpolitikas mērķi.

Taču, viņasprāt, ir pat labi, ka «Tramps bija pirmais un ka tas noticis Amerikā». Tas liek Eiropai mobilizēties, jo «bijām jau iebraukuši ekstrēmā grāvī ar visu savu labklājības valsts standartu». Arī Latvijā lielākā problēma esot sociālā nevienlīdzība, kuras mazināšanai nu jābūt politiķu galvenajai tēmai.

Vaicāju, ko saka viņas profesionālā intuīcija – vai ASV tiesu sistēma tiks galā ar Trampu? «Tīks,» viņa pasmaida. Un tā būšot mācību stunda demokrātijas procesam. Arī Latvijā «nevaram stagnēt, absolūti nevaram atslābināties, mums ir jāsavācas».

Tiesnese uzskata, ka demokrātiskas valsts nosargāšanai ir svarīgas diskusijas sabiedrībā. «Valsts nopelns ir, ka to var lamāt,» viņa atzīst. Un arī ST ir atvērta kritikai, tajā skaitā par priekšsēdētājas vēlēšanām, kurās domstarpības bijušas vienkārši par to, kurš un kā darīs administratīvo darbu, nevis par principiem. «Mums interesē demokrātijas standarts, un mēs gribētu vairāk tieši par to runāt.» Tāpēc ST sistemātiskāk komunicēšot ar medijiem, bet katra gada beigās rīkos speciālu preses konferenci par konstatētajām lietām. ●

ĒDIENKARTE

Meža sēņu tortellini ar ceptām baravikām, spinātiem un trifeļu sviesta buljonmērci

Cepti mazie kalmāri sviesta baltvīnmērcē ar melnajiem rīsiem, ķirštomātiem, spinātiem un safrāna mērci

Balta kafija, melna kafija, ūdens